

LÍST ŽIDŮM

JEŽÍŠ KRISTUS JE TENTÝŽ
VČERA I DNES I NAVĚKY

Petr Krynský
Oldřich Svoboda

Bible pro dnešek

Edici biblických komentářů „Bible pro dnešek“ připravuje Adventistický teologický institut ve spolupráci s nakladatelstvím Advent-Orion. Autoři komentářů vycházejí z prostředí Církve adventistů sedmého dne a někdy se liší stylem výkladu i přístupem ke studiu biblického textu. Spojuje je však láska k Bibli jako Božím slovu, úcta k Bohu jako našemu Stvořiteli a Spasiteli a touha objevovat v Božím slově poselství pro dnešek.

Marek Harastej, ředitel Adventistického teologického institutu

Obsah

PŘEDMLUVA.....	9
ÚVOD	10
1. CO VÍME O LISTU HEBREJŮM/ŽIDŮM?.....	11
2. AUTOR, DOBA A MÍSTO NAPSÁNÍ	11
3. POSLUCHAČI LISTU ŽIDŮM	13
4. CHARAKTERISTIKA LISTU.....	14
5. NÁBOŽENSKÉ A LITERÁRNĚ-DĚJINNÉ POZADÍ.....	15
Starý zákon.....	15
Antické židovství	16
Nový zákon	16
6. ČLENĚNÍ A STRUKTURA LISTU	17
Navržená struktura listu Židům	18
7. LIST ŽIDŮM Z HLEDISKA NARATIVNÍ ANALÝZY	19
Příběh a základní zápletky	20
Prolog	20
Zápletky – první dějství	20
Řešení – druhé dějství	21
Epilog	21
Postavy příběhu.....	21
Bůh.....	21
Mluvčí staré smlouvy	22
Pozemští kněží.....	22
Věrní z období staré smlouvy.....	22
Ti, kteří selhali ve víře.....	22
Kristus	22

Věrní z období nové smlouvy	23
Okolnosti příběhu.....	23
Místo	23
Čas	23

KOMENTÁŘ25

PROLOG – CHRISTOLOGICKÝ HYMNUS (Žd 1,1–4).....25

I. JEDINEČNÉ POSTAVENÍ SYNA (Žd 1,5–2,18)29

1. „Syn Boží“ – Pánem nade vším (Žd 1,5–2,4)	29
a) Testimonium: sedm citací, která dokládají tuto tezi (Žd 1,5–14)	30
b) První napomenutí: Berme vážně poselství Syna (Žd 2,1–4)	34
2. „Syn člověka“ – jeden z nás (Žd 2,5–18)	36
a) Smysl Ježíšova ponížení a povýšení (Žd 2,5–9).....	36
b) Stal se naším bratrem (2,10–16).....	41
c) Stal se veleknězem milosrdným a věrným (Žd 2,17.18).....	47

II. JEŽÍŠ – NÁŠ VELEKNĚZ (Žd 3,1–7,28)49

1. Ježíš – věrný velekněz (Žd 3,1–4,13).....	49
a) Ježíšova věrnost (Žd 3,1–6).....	49
b) Druhé napomenutí: Nezatvrzujte svá srdce (Žd 3,7–4,13).....	53
2. Ježíš – milosrdný velekněz (Žd 4,14–7,28)	63
a) Soucitný velekněz (4,14–16)	64
b) Pozemští velekněží a Ježíš (Žd 5,1–10)	65
c) Třetí napomenutí (Žd 5,11–6,20).....	69
3. Vznesené kněžství Kristovo	80
a) Melchisedech a Levi (Žd 7,1–10).....	80
b) Ježíš – kněz lepší smlouvy (Žd 7,11–22)	83
c) Ježíš – věčný a dokonalý kněz (Žd 7,23–28).....	86

III. JEŽÍŠ – SLUŽEBNÍK PRAVÉ SVATYNĚ (Žd 8,1–10,39).....90

1. Svatyně a související služby	90
a) Ježíš slouží v nebeské svatyni (Žd 8,1.2).....	90
b) Pozemská svatyně jako stín nebeské (Žd 8,3–5)	92
c) Stará a nová smlouva (Žd 8,6–13)	94
d) Služba v pozemské svatyni (Žd 9,1–10)	96
e) Kristus – prostředník nové smlouvy (Žd 9,11–22).....	100
f) Služba v nebeské svatyni (Žd 9,23–28)	104
2. Dokonalá oběť Kristova (Žd 10,1–20)	107

a) Stín nemůže očistit (Žd 10,1–4).....	107
b) Očišťuje Kristova krev (Žd 10,5–10).....	108
c) Jedinečnost Kristovy oběti (Žd 10,11–18)	109
d) Čtvrté napomenutí (Žd 10,19–39).....	111
IV. JDĚME CESTOU VÍRY (Žd 11,1–13,19).....	119
1. Víra předků (Žd 11,1–40).....	119
a) Předpotopní svět (Žd 11,1–7).....	120
b) Doba patriarchů (Žd 11,8–22).....	124
c) Doba Mojžíšova (Žd 11,23–31).....	129
d) Další hrdinové víry (Žd 11,32–40).....	132
2. Pozvání k vytrvalosti – páté napomenutí (Žd 12,1–11).....	135
a) Hledme na Ježíše (Žd 12,1–4).....	135
b) Podvolme se Boží výchově (Žd 12,5–11).....	137
3. Pozvání k věrnosti (12,12–29).....	140
a) Usilujte o pokoj a svatost (Žd 12,12–15).....	140
b) Negativní příklad – Ezau (Žd 12,16.17).....	142
c) Stojíme před nebeským Jeruzalémem (Žd 12,18–24).....	143
d) Šesté napomenutí a varování (Žd 12,25–29).....	146
4. Pozvání ke svatosti života (Žd 13,1–19).....	147
a) Pozvání k praktickému životu víry (Žd 13,1–6).....	147
b) Pozvání k životu víry ve společenství (Žd 13,7–17).....	149
c) Žádost o přímluvné modlitby (Žd 13,18.19).....	153
ZÁVĚR LISTU – POŽEHNÁNÍ A POZDRAVY (Žd 13,20–25).....	154
POUŽITÉ ZKRATKY.....	157
BIBLIOGRAFIE	159
BIBLICKÉ TEXTY.....	159
SLOVNÍKY	159
KOMENTÁŘE K LISTU ŽIDŮM	160
OSTATNÍ MONOGRAFIE	161
ČLÁNKY V ČASOPISECH A SBORNÍCÍCH	163

PŘEDMLUVA

Bůh vede naše životní cesty někdy velmi překvapivým způsobem. V době mého dospívání mi poslal do života řadu lidí, kteří pozitivně ovlivnili mé duchovní nasměrování a podpořili mě v rozhodnutí následovat Krista. Jedním z nich byl i kazatel Petr Krynský, který byl tehdy duchovním křesťanského společenství, které jsem se svou rodinou navštěvoval. Byl to on, kdo mě na vyznání mé víry v Pána Ježíše pokřtí, a tak vlastně stál na počátku nové etapy mého života. Byl to také on, kdo tehdy citlivě vnímal obdarování a schopnosti, které jsem od Pána dostal, a aktivně mě směřoval ke studiu teologie. A když jsem se k tomuto studiu rozhodl, byl to opět on, kdo mě jako první zasvěcoval do tajů a krás biblické řečtiny.

Plynula léta a my jsme se už vídali méně často. On pokračoval ve své duchovenské službě a já do ní nastoupil až po několika letech studií. V závěrečných letech své služby pak byl Petr Krynský pozván, aby na tehdejším *Teologickém semináři Církve adventistů sedmého dne* v Sázavě (dnes *Adventistický teologický institut*) vyučoval Nový zákon. A zde se naše cesty opět po čase „zkřížily“. Po jeho odchodu na zasloužený odpočinek jsem výuku těchto předmětů převzal já.

Po nějakém čase přišlo další překvapení, když mi tento můj milý kolega zavolal, aby mě přizval ke svému záměru – sepsat společně komentář k biblickému listu Židům, který je nám oběma svým poselstvím blízký. Po krátkém váhání jsem souhlasil a výsledkem této jedinečné spolupráce je kniha, kterou právě držíte v rukou.

Z výše uvedeného je zřejmé, že tento biblický komentář bude nutně v některých ohledech specifický. Už tím, že je společným dílem dvou různých autorů, z nichž každý patří k jiné generaci a každý prošel jiným teologickým vzděláním. Každý z nás napsal samostatně své části komentáře, které nutně nesou otisk našich osobností, pojetí i vyjadřování. I když jsme své myšlenky a postřehy vzájemně konzultovali, přece jen jsme nepovažovali za nutné dosáhnout konsenzu ve všech názorech. Přesto nás potěšilo, že se až vzácně shodujeme v celkovém pohledu na list Židům a na jeho zásadní teologické důrazy.

Je naším společným přáním, aby tato kniha byla praktickým nástrojem, díky němuž budou moci čtenáři plněji docenit krásu evangelia a jedinečnost našeho Spasitele a „nebeského velekněze“, o němž s takovým nadšením psal už před staletími autor listu Židům.

Oldřich Svoboda

ÚVOD

List Hebrejům¹ neboli Židům, kterým se budeme zabývat, je jedním z nejpozoruhodnějších, ale i nejzáhadnějších spisů Nového zákona. Patří mezi delší listy; délkou se řadí za list Římanům a 1. list Korintským. Pozoruhodné je i téma listu – Ježíšova velekněžská služba, které se v jiných listech přímo nevyskytuje.

Záhadou listu je už jeho autorství. Zatímco ostatní epištoly začínají zpravidla představením autora a jmenováním adresátů, list Židům začíná zcela jinak. Neuvádí pisatele ani adresáty, ale ihned, jako při kázání, začíná úvodem. Proto se uvažuje, že nejde o dopis v pravém slova smyslu, ale o homilii, zapsané kázání, které bylo poté posláno do některého raně křesťanského sboru.

V listu také není uvedeno jméno adresátů. Dopis sám poskytuje málo konkrétních informací. Přesto ale z listu vyčteme, že pisatel vystupuje se značnou autoritou a byl adresátům dobře známý. Dokonce slibuje, že je brzy navštíví (Žd 13,23). Také je zřejmé, že pisateli na jeho čtenářích velmi záleželo. Znal je osobně a bál se o jejich spasení. Proto tolikrát přerušuje svůj výklad starostlivými napomenutími, aby nedopadli např. jako pouštní generace, která nevešla do zaslíbené země pro svou nevěru (Žd 4,2), či aby nebyli jako Ezau, který pohrdl prvorozenstvím a neměl už příležitost k pokání (Žd 12,16). Pisatel má obavu, že by jeho čtenáři mohli pohrdnout spasením, které přinesl Ježíš Kristus (Žd 2,3). Varovným znamením takového nebezpečí mohlo být i to, že někteří zanedbávali společná shromáždění (Žd 10,25). Proti tomu staví svým čtenářům před oči mnohé příklady víry – Abrahama, Mojžíše a další, kteří ve víře vybojovávali vítězství. Tato napomenutí vrcholí výzvou, aby hleděli na Ježíše, který povede jejich víru od počátku až do cíle (Žd 12,2).

Ježíš Kristus je tak vlastním tématem listu Židům. Pisatel věří, že když představí dílo Kristovo v celém svém bohatství a objasní jeho službu jako velekněze v nebeské svatyni, jeho čtenáři pochopí. Autor dopisu ukazuje, jak osoba Ježíše Krista převyšuje anděly, proroky i kněze a jeho služba všechny židovské obřady a obyčeje. Pisatel, který vystupuje se značnou autoritou, věří, že jeho slova nevyzní naprázdno, ale že je jeho čtenáři vezmou vážně, protože jsou přece „na dobré cestě ke spáse“ (Žd 6,9). Svůj vztah vyjadřuje i tím, že vzpomíná na počátky jejich víry a statečnost při snášení posměchu a utrpení (Žd 10,32–34). Vyzývá je proto, aby neztratili odvahu, která bude bohatě odměněna (Žd 10,35), a „*vykročili jistým krokem*“ (Žd 12,12).

Dnešního čtenáře listu Židům možná zarazí, proč pisatel věnuje tolik času a úsilí vysvětlování, že Ježíšova služba převyšuje službu židovských kněží, a proč dává tolik prostoru argumentaci

.....

1 Tak překládá název tohoto listu *Český studijní překlad* (ČSP). To odpovídá řeckému nadpisu *PROS HEBRAIÚS*, který se objevuje v nejstarším rukopise P⁶⁶ z 2. století, stejně jako u Klementa Alexandrijského (kolem r. 180). Termín *hebraioi*, „Hebrejové“, je používán v Septuagintě, řeckém překladu Starého zákona. V Novém zákoně se s ním setkáváme ve Sk 6,1; pro novozákonní spisy je ale typický pojem *iúdaioi*, „Židé“ (např. 1K 1,22).

něčeho, co se nám zdá být samozřejmé – totiž že Ježíš převyšuje anděly. Snad je to tím, že jsme už jako lidé žijící v sekulárním světě ztratili vědomí „posvátna“,² které prožívali nejen Židé, když se účastnili pobožností a obětí, ale i pohané při svých slavnostech.³ Problém viny a potřeba očistění patří k duchovním konstantám našeho bytí.⁴ Pokud jde o anděly, v apokryfech nacházíme značně rozvinutou angelologii,⁵ a tak autor listu Židům viděl za potřebné vymezit se proti jejich možnému kultu⁶ tím, že zřetelně vyvýšil Ježíše (Žd 1,4).

Autoři tohoto komentáře věří, že tento průvodce může pomoci hloubavým čtenářům k lepšímu pochopení a ohodnocení vzácného poselství listu Židům.

1. CO VÍME O LISTU HEBREJŮM/ŽIDŮM?

List Židům se ve starověkých rukopisech Nového zákona objevuje v jedné skupině spolu s listy apoštola Pavla. Nejčastěji bývá na posledním, tj. čtrnáctém místě, ale jeho místo v pořadí nebylo zdaleka pevné a lze ho najít v několika různých postaveních. Nejstarší dochovaný rukopis, který obsahuje Pavlovy listy, papyrus P⁴⁶, jej zařazuje hned za list Římanům.⁷ V kodexech κ, A, B, C⁸ a více než osmi desítkách minuskulí je umístěn před listy adresované jednotlivcům.

Z literárního hlediska je list Židům psán nejkultivovanější řečtinou ze všech knih Nového zákona.⁹ V Žd 11,3–31 se tak například setkáváme s mistrnou anaforou: osmnáctkrát začíná věta slovem „vírou“, které se tak posluchači vstěpuje do mysli. Autorem musel být jednoznačně člověk vzdělaný ve Starém zákoně a současně vyškolený v řecké rétorice.¹⁰

List se sám charakterizuje jako „slovo napomenutí“ (13,22). Stejným výrazem je také označeno synagogální kázání ve Sk 13,15.

2. AUTOR, DOBA A MÍSTO NAPSÁNÍ

List sám neuvádí jméno svého autora a tato otázka byla a je dodnes předmětem různých úvah a diskuzí. Koncem 2. století pokládal Klement Alexandrijský za autora apoštola Pavla. Domníval se ale, že list byl napsán původně v hebrejštině a potom byl přeložen Lukášem do řečtiny.¹¹ Órigenés tvrdil, že myšlenky jsou apoštola, avšak vyjadřování a celá skladba patří někomu jinému, který si zapamatoval, co učitel řekl. Ten to pak zapsal a blíže vysvětlil. Órigenés též uvádí názory některých starších, že list Židům měl napsat římský biskup Klement

.....

- 2 Tento silný biblický důraz na vědomí posvátnosti v Boží blízkosti je patrný ze slov adresovaných Mojžíšovi u hořícího keře: „Zuj si opánky, neboť místo, na kterém stojíš, je půda svatá“ (EX 3,2).
- 3 ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 22. HELLER, Jan. *Starověká náboženství*. Praha: Kalich, 1978, s. 157–178.
- 4 JOHNSON, William G. *Defilement and Purgation in the Book of Hebrews*. Nashville, TN, 1973. Dizertační práce. Vanderbilt University, str. 121, 140.
- 5 Příkladem může být 20. kapitola apokryfní 1. knihy Enochovy (SOUŠEK, Zdeněk [ed.]. *Knihy tajemství a moudrosti I*. Praha: Vyšehrad, 1995, s. 96–97) nebo tzv. *Závěť Abrahamova* (SOUŠEK, Zdeněk [ed.]. *Knihy tajemství a moudrosti III*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 90–118).
- 6 Srov. Ko 2,18; Zj 19,10; 22,8,9.
- 7 Tento manuskript patří do skupiny papýrů *Chester Beatty* (podle sběratele Alfreda Chester Beatty, amerického důlního inženýra). Obsahuje Pavlovy listy v tomto pořadí: Ř, Žd, 1K, 2K, Ef, Ga, Fp, Ko, 1Te – zbytek chybí. Jeho sepsání se odhaduje kolem roku 200 po Kr.
- 8 Sinaiticus, Alexandrinus, Vaticanus a Ephraemi Syri rescriptus.
- 9 Francouzský biblista Ceslas SPICQ identifikoval v listu Židům 152 slov, která se neobjevují nikde jinde v Novém zákoně, z nichž většina pochází buď ze Septuaginty, nebo z prostředí vzdělaných Řeků. (SPICQ, Ceslas. *L'Épître aux Hébreux*, sv. 1. Paris: Librairie Lecoffre, 1952, s. 157.)
- 10 POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 255.
- 11 EUSEBIUS, *Hist. eccl.* 6, 14, 24.

nebo Lukáš. Sám ale tvrdí: „*Kdo to však napsal, to ví jen Bůh*“.¹² Órigenův žák Dionýsios a další východní Otcové pokládali Židům za list apoštola Pavla. Jiná situace byla na Západě. Pokud tam byl list znám, nebyl pokládán za Pavlův. Není uveden v Muratorihio zlomku. Tertulián jej sice znal, ale připisoval jej Barnabášovi. Odmítavý postoj Západu vůči listu Židům přetrvál až do druhé poloviny 4. století, kdy vlivem Východu došlo ke změně. Zasloužil se o to Jeroným svým překladem Bible (a tedy i listu Židům) do latiny, i když sám měl pochybnosti o Pavlově autorství. Od římské synody r. 382 je list Židům jmenován v kánonu Nového Zákona. Na sněmu v Kartágu r. 397 je připojen zvlášť k třinácti Pavlovým listům. Na synodu v Kartágu r. 419 se již hovoří o čtrnácti listech apoštola Pavla.

V 16. století se znovu objevily pochybnosti o Pavlově autorství, které zmiňuje Erasmus, Luther i Kalvín. Reformátoři odmítali tradici a drželi se zásady *Sola Scriptura*. A protože autor v listu Židům výslovně uveden není, cítili se být v této věci svobodni. (Luther jako pisatele navrhoval Apolla.) Protestantská ortodoxie, se snahou uvést vše v řád, se opět vrátila k tradičnímu názoru na Pavlovo autorství listu Židům. V době osvícenectví se však pohled opět mění. Při srovnávání s listy apoštola Pavla se poukazuje na rozdíly ve stylu, slovníku, užívání předložek, spojek či způsobu citace Starého zákona. Adolf von Harnack přišel s hypotézou, podle níž byli autory Akvila s Priscilou.¹³ Znovu se také vrací myšlenka na Apolla, který je znám z Nového zákona jako „*muž vzdělaný a výmluvný, který dovedl přesvědčivě vykládat svaté Písmo*“ (Sk 18,24), měl alexandrijské vzdělání a byl v kontaktu s apoštolem Pavlem (1K 16,12). Ale ani tuto hypotézu nelze dokázat. Tradičnější vykladači připouští nepřímé autorství apoštola Pavla, tj. že by některý jeho žák sepsal list podle Pavlových myšlenek a kázání. Ať už spis napsal kdokoli, je natolik závažný a zakotvený v apoštolské zvěsti, že jeho autora můžeme nazývat apoštolem¹⁴ a sám spis považovat za stejně závazný a autoritativní jako kteroukoli jinou část Nového zákona.

Doba napsání listu se dá určit jen přibližně. Podle některých výpovědí se dá soudit, že počáteční doba víry v Krista – tedy první desetiletí po Kristově vzkříšení – patří už minulosti. Sám autor nebyl očitým svědkem Ježíšova života, ale uvěřil na základě svědectví těch, kteří „*Pána slyšeli*“ (Žd 2,3). V listu je také řeč o „*vůdcích*“, kteří již zemřeli (Žd 13,7). Obec již také musela přestat pronásledování a spory s okolím ohledně své víry v Krista (Žd 10,32–34). Na druhé straně první citace a narážky na list Židům nacházíme již v 1. listu Klementově, napsaném kolem roku 95.¹⁵ U vykladačů najdeme široké rozmezí, pokud jde o datum napsání listu, a to mezi léty 50–90.¹⁶ Přesnější určení záleží na tom, zda některé citace v listu vyhodnotíme jako narážky na zničení jeruzalémského chrámu a zda se nám podaří časově zařadit pronásledování, o kterém je v listu na více místech řeč.

12 *Ibid*, 6,25,11–14.

13 HARNACK, Adolf von. „Probabilia über die Adresse und den Verfasser des Hebräerbriefes“. ZNW. 1900, (1), s. 16–41. Podobný postoj zastává i v současnosti RUTH HOPPINOVÁ ve své knize *Priscilla's Letter: Finding the Author of the Epistle to the Hebrews*. Fort Bragg, CA: Lost Coast Press, 2009. Též POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 255.

14 Apoštolové nebyli pouze ti, kdo patřili do úzkého kruhu Dvanácti, ale v širším slova smyslu tak byli nazýváni i další, kteří byli vysláni hlásat evangelium (viz Sk 14,4; Ř 16,7; 2K 8,23; Fp 2,25).

15 „*Milování, to je cesta, na níž nacházíme spásu. Ježíše Krista, velekněze našich obětí, ochránce a pomocníka v naší slabosti. Skrze něho upírejme zrak do nebeských výšin. Skrze něho jako v zrcadle hledme do bezúhonné a vznešené Boží tváře. Skrze něho byly otevřeny oči našeho srdce. Skrze něho naše nerozumná a zatemnělá mysl rozkvétá do světla. Skrze něho chtěl Vládcе, abychom se podíleli na nesmrtelném poznání. On je odleskem jeho slávy, tím vznešenější se stal nad anděly, čím znamenitější jméno zdědil než oni. Je totiž napsáno toto: Jenž činí posly svými větry a svými sluhy zhnoucí oheň. O svém Synu praví Pán: Syn ty jsi můj, já dnes jsem tě zplodil; požádej a dám ti národy v majetek a v tvé vlastnictví končiny země. Zasedej po mé pravici, dokud nedám nepřátele za podnož tvým nohám. Kdo jsou těmi nepřátele? Lidé zlí a lidé, kteří se staví proti jeho vůli.*“ (1 Klement 36,1–5) Citováno podle: NOVÁK, Josef, ed. „List sv. Klementa Korintánům“. *Druhá patristická čítanka*. Praha: Česká katolická charita, 1985, s. 40–76.

16 BROŽ, Jaroslav. *List Židům*. ČEKNZ 16. Praha: Centrum biblických studií, 2015, s. 18.

Autoři tohoto komentáře mají za to, že kdyby jeruzalémský chrám byl v době psaní listu Židům již zničený (70 po Kr.), muselo by se to do textu nutně promítnout, neboť by to byl silný argument pro zastaralost a neplatnost „staré smlouvy“. Místo toho autor hovoří, že první smlouva je „zastaralá, vetchá a blíží se zániku“ (Žd 8,13). Rovněž text Žd 13,10 hovoří o lidech, kteří ještě přinášejí oběti ve svatostánku. Nejedná se zde o historický přezens, neboť nejde o součást vyprávění. To vše by tedy ukazovalo na vznik listu někdy před 70. rokem.

Pokud jde o místo sepsání, jediný zeměpisný údaj najdeme v závěrečném pozdravu: „*Pozdravují vás bratři z Itálie*“ (Žd 13,24). To může mít dvojí význam: (1) buď je pisatel v Itálii a posílá adresátům tohoto listu pozdrav od místních bratří, nebo (2) pisatel je *mimo* Itálii, ale jsou s ním někteří bratři z Itálie, kteří posílají svým krajanům pozdrav. Druhá možnost se zdá přirozenější, protože těžko by mohl autor v Itálii posílat všeobecný pozdrav obecně od „*všech*“ bratří z Itálie. Pokud naopak jsou adresáti v Itálii, pak má takový pozdrav (od některých bratří z Itálie) větší logiku.

Někteří vykladači uvažují o Římu jako o místě destinace, a to proto, že právě Klement Římský (jak jsme již zmínili) jako první cituje z listu Židům.¹⁷ Pokud by tomu tak bylo, pak bychom o listu Židům mohli hovořit jako o „druhém listu k Římanům“.

3. POSLUCHAČI LISTU ŽIDŮM

Komu autor píše? Kdo jsou posluchači listu Židům, jakou prožívali situaci a jak jim chce pisatel pomoci? Ze samotného textu můžeme vyvodit následující:

Autor i posluchači mluvili řecky. To naznačuje, že autor i posluchači jeho listu (dopisy se ve shromážděních předčítaly) pocházeli z oblastí mimo Judsko. Užívali také Bibli v její řecké verzi, což vidíme zvláště tam, kde se citáty v listu liší od hebrejského textu (např. Žd 1,7; 2,2).¹⁸ Byli dobře seznámeni s biblickými příběhy, které nemusí pisatel podrobně líčit (Žd 12,17: „*Víte přece...*“), stejně tak jako i se slovníkem služby ve svatyni (Žd 9,5b).

Byli křesťany už delší dobu. Autor o nich říká, že byli pokřtěni a měli účast na Duchu svatém (Žd 6,1–5). V době pronásledování se osvědčili a byli tak dobrým příkladem víry (Žd 10,32). Ti, kteří je v počátcích jejich víry vedli a kázali jim slovo Boží, již v době sepsání listu nežili. Z textu se nedá vyčíst, zda zemřeli přirozenou smrtí, nebo jako mučedníci (Žd 13,7). Autor a jeho posluchači jsou křesťané druhé generace. V Žd 2,3 čteme, že poselství o spasení jako první „*zvěstoval sám Pán, a ti, kdo uslyšeli, dosvědčovali toto spasení i nám*“. Ačkoli autorem listu zřejmě nebyl sám Pavel – ten se považoval za přímého svědka Ježíše (viz 1K 9,1; 15,8; Ga 1,11.12), lze se domnívat, že i Pavel byl jedním z oněch vůdců, kteří posluchače v jejich počátcích vedli a hlásali jim Boží slovo (Žd 13,7). Také zmínka o Timoteovi (Žd 13,23) naznačuje určitou spojitost s Pavlovou misí.

Určité náznaky mohou ukazovat na to, že šlo o městský sbor. Ukazuje na to napomenutí, aby nezapomínali na pohostinnost k těm, kdo přicházejí odjinud (Žd 13,1), stejně jako vybídka k pamatování na vězně a na ty, kdo trpí (Žd 13,3). Také i varování před lakomstvím (Žd 13,5) a vybídka, aby očekávali „*město, které přijde*“ (Žd 13,14), ukazují tímto směrem.

Měl pisatel při psaní svého listu na mysli křesťany ze Židů, pohanů, nebo smíšený sbor? Tradiční názor byl, že se jednalo o židovské křesťany, kteří byli v pokušení vrátit se zpět k židovské

17 Viz POKORNÝ, PETR a ULRICH HECKEL. *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 726,

nebo BROŽ, JAROSLAV. *List Židům*, s. 15. Někteří badatelé navrhuji naproti tomu jako místo určení Jeruzalém,

případně širší palestinské území, a to s přesvědčením, že argumenty odkazující na obětní systém musely být nejsrozumitelnější právě tamním křesťanům. Tak to vnímá např. HUGHES, PHILIP E. *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1977, s. 11. Ovšem i to je jen domněnka, kterou nelze ověřit.

18 Způsobu práce pisatele listu Židům s řeckým textem Septuaginty (LXX) se podrobněji věnuje např. GHEORGHITA, RADU. *The Role of the Septuagint in Hebrews*. WUNT 160. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003.

víře a praxi, ať už z důvodu pronásledování, nebo proto, že pocítovali zklamání ze zpoždění Kristova návratu.¹⁹ Autor listu jim píše, aby posílil jejich víru a ukázal na vyvýšenost nové smlouvy nad smlouvou starou. To podtrhuje častým užíváním komparativu „lepší“ (ř. *kreittón*): lepší věci (Žd 6,9), lepší naděje (Žd 7,19), lepší smlouva (Žd 7,22), lepší zaslíbení (Žd 8,6), lepší oběť (Žd 9,23), lepší bohatství (Žd 10,34), lepší vlast (Žd 11,16), lepší vzkříšení (Žd 11,35), něco lepšího (Žd 11,40), krev, která volá lépe (Žd 11,40).²⁰

Názor, že list Židům je určen především pro křesťany ze Židů, je pochopitelný, neboť autor rozsáhle argumentuje detaily Starého zákona a levitskými předpisy o obětování, jejichž znalost předpokládá. Je obtížné si představit, že by křesťané pohanského původu byli schopni sledovat tyto argumenty a že by je to vůbec zajímalo.

Na druhou stranu je ale třeba vzít v úvahu skutečnost, že Starý zákon v řeckém překladu byl bohoslužebným textem rané církve. I křesťané z pohanského prostředí tedy měli možnost se dostatečně se Starým zákonem seznámit a pochopit autorovy vývody. V rané církvi byli také tzv. „bohobojní“, tj. pohané, kteří byli přitahováni monoteismem a navštěvovali dříve židovské synagogy, i když se nestali Židy a nenechali se obřezat (L 7,4,5; Sk 10,1,2; 13,50).²¹ V listu Židům jsou rovněž oddíly, které svědčí o tom, že alespoň někteří posluchači skutečně pocházeli z pohanského prostředí (např. Žd 6,1). Židy by nebylo potřeba poučovat o víře v jednoho Boha. Domníváme se proto, že adresátem listu Židům byl nejspíše sbor sestávající z křesťanů původu židovského i pohanského. Přesto se dá předpokládat, že pro židovské posluchače byla četba a poslech tohoto listu mnohem emocionálnější záležitostí, neboť se týkal jak jejich otců,²² tak i jejich dřívějšího kultu.

Jak akutní pro posluchače bylo pronásledování, které autor naznačuje (Žd 12,4; 13,12n)? Odpověď závisí na tom, do jaké doby a jakého místa umístíme adresáty listu Židům.²³ Jisté je, že utrpení pro evangelium bylo už od počátku součástí života rané církve (1Te 2,14; Sk 17,5; Žd 10,32), a proto byl předpoklad, že se bude vyskytovat i v budoucnu (Jk 1,1; 1Pt 1,6; Zj 1,10). Autor, jako dobrý pastýř církve, má starost o duchovní stav křesťanské obce, a tak vybízí posluchače k věrnosti, vzájemnému povzbuzování (Žd 3,12.13), růstu v poznání, k vzájemné službě a horlivosti (Žd 6,1.10.11). Na příkladech pouštní generace (Žd 3,8) a Ezaua (Žd 12,16) ukazuje na neblahé důsledky nevěrnosti, a naopak na příkladech Abrahama (Žd 17,15) a dalších svědků víry (Žd 11) zase pozhennání, které přináší víra (Žd 10,35). Ve svých zápasech se mohou věřící obrátit na nebeského Velekněze, který rozumí našim slabostem, protože na sobě zakusil stejná pokušení jako my (Žd 4,15). Věřící mají přístup do nebeské svatyně, kam za nás jako první vstoupil Ježíš (Žd 6,19.20).

4. CHARAKTERISTIKA LISTU

Jak už bylo zmíněno, list Židům chápe sám sebe jako „*napomenutí*“ (Žd 13,22).²⁴ Toto vlastní pojmenování nám přibližuje původní intenci tohoto důležitého spisu daleko lépe než název

19 Viz např. LANE, William L. *Hebrews 1–8*. WBC 47a. Nashville, TN: Thomas Nelson, 1991, s. lii–lv.

20 Tento výraz bývá, v závislosti na kontextu, někdy překládán nejen jako „lepší“, ale také třeba „významnější“ či „znamenitější“. Kromě výše uvedených příkladů se objevuje také v Žd 1,4 a 7,7.

21 RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014, s. 192; HARRIL, J. Albert. *Pavel Apoštol: Jeho život a odkaz v kontextu římské říše*. Praha: Mladá fronta, 2015, s. 67.

22 Viz Žd 1,1: „Mnohokrát a mnohými způsoby mluvil Bůh k otcům“ a Žd 3,9: „Vaši otcové žádali důkazy...“. Srovnej ale také s 1K 10,1: „Naši otcové byli všichni pod oním oblakem.“

23 Mohlo by jít buď o pronásledování křesťanů za vlády císaře Nera v r. 64, nebo za císaře Domitiana v r. 85.

24 Řecké slovo *paraklésis* není vždy snadně přesně přeložit, protože v různých kontextech může znamenat nejen „napomenutí“, ale také „povzbuzení“. V listu Židům je použito třikrát: Žd 6,18; 12,5; 13,22. S jeho slovesnou formou *parakaleo* se zde setkáváme čtyřikrát: Žd 3,13; 10,25; 13,19.22.

„list Židům“. Ostatně zde vlastně ani nejde o dopis ve smyslu ostatních Pavlových listů a název „Židům – Hebrejům“ byl přidán až později (kolem r. 150), když bylo třeba spis nějak označit.²⁵

Také po formální stránce se nedrží formy antických dopisů.²⁶ Chybí zde obvyklý vstup (*preskript*) se jménem odesílatele a příjemců a s tím spojené *prooimion*, tedy úvodní pozdravy v podobě přání pokoje nebo požehnání. Spis sice končí pozdravem a závěrečným požehnáním, což ale nic nemění na jeho celkovém charakteru. Po stránce literární je to pečlivě stavěná a prokomponovaná řeč. Proto bývá list Židům charakterizován jako napsané kázání (homilie), které se opírá o celou řadu starozákonních textů (např. Ž 8; Ž 40; Ž 95; Jr 31,31–33, aj.).

Autor se obrací na okruh posluchačů, který je mu blízký a jehož problémy zná. Teologické výklady jsou opětovně přerušovány statěmi, které vyzývají k pevnosti ve víře a k vytrvalosti. Mluví se tu o hrozcím odpadnutí a o nemožnosti druhého obrácení. Autora tíží starost, že by jeho obec mohla padnout kvůli zatvrzelosti srdce a tvrdošijnosti vůči Božímu slovu, podobně jako pokolení Židů na poušti (Žd 3,7–4,11), a promarnit tak Boží milost (Žd 12,15). Autor si klade za cíl nově vyložit tradované vyznání Krista, a to tak, aby byli čtenáři motivováni k novému přitakání cestě víry.

Na základě starokřesťanských vyznání o preexistenci Syna, jeho ponížení na kříži, jakož i povýšení na pravici Boží rozvíjí autor „novou teologii“ o Ježíšově velekněžské službě v nebeské svatyni. Užívá přitom nejen protiklad v časové dimenzi: „starý – nový“, „zaslíbení – naplnění“, ale i prostorově metafyzickou dimenzi: „pozemský – nebeský“ ve smyslu „stín – skutečnost“, což v helenistickém světě ovlivněném platonismem mělo svou ozvučnost. Písmo té doby (Starý zákon) jako autoritativní slovo Boží mluví podle listu Židům na způsob symbolu a podobenství (ř. *parabolē*) o tom, co vlastně bylo míněno, totiž o Kristově spáse (Žd 9,9).

5. NÁBOŽENSKÉ A LITERÁRNĚ-DĚJINNÉ POZADÍ

Starý zákon

List Židům převyšuje v užití Starého zákona všechny knihy Nového zákona, ať už jde o doslovné citáty, nebo reminiscence a narážky.²⁷ Významnou roli v argumentaci hraje Pentateuch a zde především popis izraelského kultu, který je výchozím bodem pro představení Ježíše v jeho dvojité funkci jako kněze i oběti. Velký význam mají i Žalmy, jako základ pro teologickou interpretaci. Autor rovněž užívá citáty z velkých i malých proroků, zvláště významné místo mají citáty o „nové smlouvě“.

Jaký starozákonní text pisatel užíval? Běžně se předpokládá, že autor užíval Septuagintu, řecký překlad Starého zákona, a to v podobě známé z kodexu Vaticanus nebo častěji z kodexu Alexandrinus. Někdy se ale i od těchto textů odlišuje; je tedy možné, že měl k dispozici nezachovaný řecký text nebo citoval z paměti.²⁸

25 LAUB, Franz. *List Židům*, MSKNZ 14. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 7.

26 Z moderních publikací se problematice klasické formy antických dopisů a jejich vztahu k novozákonním epištolám věnuje např. KLAUCK, Hans-Josef. *Ancient Letters and the New Testament: A Guide to Context and Exegesis*. Waco, TX: Baylor University Press, 2006.

27 Způsobem užití starozákonních textů v listu Židům se podrobně zabývá např. DOCHERTY, Susan E. *The Use of the Old Testament in Hebrews: A Case Study in Early Jewish Bible Interpretation*. WUNT 260. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009.

28 FELD, Helmut. *Der Hebräerbrief*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1985, s. 30.

Autor listu Židům cituje starozákonní citáty takovým způsobem, že je zřejmé, že tento text má pro něj zásadní autoritu. Co tam stojí, je Boží slovo. Promluvená slova a události mají svůj smysl teprve ve světle toho, co zvěstovaly, co Bůh zjevil a uskutečnil skrze svého Syna.

Antické židovství

List Židům vzniká v bohatém myšlenkovém prostředí antického židovství, které mohlo myšlenkově, ale i ve výrazech list Židům ovlivnit. Diskutuje se o třech možných vlivech. Jsou to: (1) dílo a myšlenky Filóna Alexandrijského, (2) spisy Esejců, jak je známe z nalezených svitků z Kumránu, a (3) vliv gnostického myšlení. Při určitých podobnostech je však třeba vidět také rozdíly.

1. Filón Alexandrijský (asi 15 př. Kr. – 45 po Kr.) byl slavný řecky píšící židovský filozof a teolog. Snažil se sjednotit řeckou filozofii s židovskou vírou a etikou, přičemž používal metodu alegorického výkladu Bible. Významný byl jeho koncept Logu, který hrál později důležitou roli v křesťanské christologii. V listu Židům nacházíme podobnou terminologii, jakou užíval Filón, koncepce je ale jiná. Filón je filozof platonského světa idejí, zatímco autor listu Židům je charakteristický eschatologickým přístupem raného křesťanství.²⁹
2. V roce 1955 se v jedenácté jeskyni v Kumránu našel poškozený svitek, v němž se v souvislosti s jubilejním milostivým rokem píše o „Malkicedekovi“ (11Q13).³⁰ Ten je zde představen jako ten, kdo vyhlásí osvobození od vin pro všechny syny světla a zachrání je tak z ruky „Belijaalovy“. Také ve fragmentu (4Q401), který je značně poškozen, je zmíněn „Malkicedek“, a to jako „kněz shromáždění Božího“.³¹ I přes určitou tematickou podobu však nelze uvažovat o tom, že by pisatel listu Židům našel v těchto svitcích svou předlohu.
3. Proti gnostickému výkladu hovoří to, že v listu Židům nenacházíme žádné stopy pesimistického vnímání tělesnosti a ani gnostizující motivy vyzývající k útěku ze světa.³² Potřeba Vykupitele byla zřejmě vnímána ve všech vrstvách židovství i mimo něj. „Na pokus interpretovat list Židům z hlediska gnostické tradice je třeba nahlížet jako na neúspěšný.“³³ Analogie ještě není genealogie.

Nový zákon

I když je učení o velekněžské službě Ježíše v listu Židům jedinečné, je zřejmé, že autor plně vychází z křesťanské tradice, kterou dále rozvíjí. Předpoklady a podobnosti z listu Židům nacházíme též v ostatních knihách Nového zákona:

- Apoštol Pavel v 2K 4,4 hovoří o Kristu jako o „obrazu“ Božím, v Žd 1,3 se o něm píše jako o „odlesku“ Boží slávy.
- O ponížení Krista čteme ve Fp 2,7 podobně jako v pasáži Žd 2,14–17.

²⁹ Tamtéž, s. 40.

³⁰ SEGERT, Stanislav (ed.). *Rukopisy od Mrtvého moře*. Praha: OIKOYMENH, 2007, s. 475.

³¹ Tamtéž, s. 877.

³² POKORNÝ, Petr a Ulrich HECKEL. *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 718.

³³ HOFIUS, Otfried. *Katapasis: Die Vorstellung vom endzeitlichen Ruheort im Hebräerbrief*. Tübingen: Mohr Siebeck, WUNT 11, 1970, s. 153.

- Pochopení Kristovy smrti jako oběti a Ježíše jako „obětního Beránka“ nacházíme na více místech – např. v J 1,29; Ř 3,25; 1K 5,7; Ko 1,20, ale i 1Pt 1,19 a na mnoha místech v knize Zjevení (např. Zj 5,9).
- Představení Ježíše jako našeho „přímluvce“ z Žd 7,25 se nachází také v Ř 8,34 a 1J 2,1.
- Učení, že se Ježíš po svém nanebevstoupení posadil (případně stojí, byl vyvýšen) na pravici Boží (Žd 1,3; 4,16; 8,1; 12,2) patří k nejstaršímu křesťanskému vyznání (Mt 19,28; Sk 2,34; 7,56; Ř 8,34; Ef 1,20; Fp 2,9.10).
- Pro autora listu Židům i apoštola Pavla má také shodně centrální význam postava Abrahama (Žd 2,16; 6,13; 7,1nn; srov. Ř 4,1nn; 9,7; 11,1; 2K 11,23; Ga 3,6nn; 4,22).
- List Židům rozvíjí též téma staré a nové smlouvy (Žd 8,6–10), které nacházíme také v textech Mt 26,28; Ř 11,27; 2K 3,6.
- V knize Zjevení Jana nacházíme silné obrazy, které úzce souvisejí s tématem nebeské svatyně: Zj 1,12nn – Ježíš jako velebný mezi sedmi svícny (Zj 1,12nn), obětovaný Beránek (Zj 5,6), obětní oltář (Zj 6,9), zlatá kadidelnice (Zj 8,3), oheň z oltáře (Zj 8,5), měření chrámu (Zj 11,2) či Boží chrám v nebesích se schránou smlouvy (Zj 11,19; 15,5).³⁴

6. ČLENĚNÍ A STRUKTURA LISTU

Již zběžné nahlédnutí do několika novozákonních „úvodů“, či přímo „komentářů“ k listu Židům ukazuje, že v pohledu na strukturu tohoto spisu vládne značná nejednota. A to jak v členění listu, tak i v pojmenování jeho jednotlivých oddílů.

Některé komentáře dělí list Židům na dvě základní části:

- I. dogmatická část (1,1–10,18);
- II. parenetická (napomínající) část (10,19–13,25).

Jiné zase navrhují spíše trojdílné dělení, jako třeba:

- I. Boží slovo (1,1–4,13);
- II. Kristovo kněžství (4,14–10,18);
- III. Výzva ke křesťanskému životu (10,19–13,25).

Je možné se ale také setkat s rozdělením listu Židům na čtyři nebo pět částí.

Určitým východiskem se zdála být literárně-rétorická analýza textu, kde text sám by měl naznačit skladbu a jednotlivé body své rozpravy (diskurzu). Tato analýza by měla identifikovat, jak pisatel lingvisticky zpracoval své téma a jak označil na začátku a na konci jednotlivé oddíly v procesu rozvíjení svého diskurzu.

V případě listu k Židům se jevil jako nejjednodušší rozčlenění podle žánrů, a to na výklad (*expositio*) a napomenutí (*exhortatio*). To učinil již roku 1928 Friedrich Büchsa³⁵ a tuto

34 Význam starozákonní typologie svatyně a chrámu pro strukturu a poselství knihy Zjevení přibližuje např. PAULIEN, Jon. „The Role of the Hebrew Cultus, Sanctuary, and Temple in the Plot and Structure of the Book of Revelation“. AUSS. 1995, 33(2), s. 245–264.

35 BÜCHSEL, Friedrich. „Hebräerbrief“. In: GUNKEL, Heiman (ed.). *Religion in Geschichte un Gegenwart: Handwörterbuch für Theologie und Religionwissenschaft*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1928.

myšlenku asi o třicet let později ještě rozvinul a modifikoval Rafael Gyllenberg³⁶. Tato metoda ale nevysvětlovala, v čem spočívá jednota (integrita) listu.

Dalším postupem bylo stanovení tzv. „konstituentů“ v diskurzu a jejich role při tvorbě struktury a rovněž poznání, že jednotlivé oddíly textu jsou spolu svázány tzv. „spojovacími slovy“, které ukončují předchozí téma a současně ohlašují téma nové. Albert Vanhoye takto definuje tyto texty: Žd 1,4; 2,17; 5,9.10; 10,36–39; 12,13. Mezi jednotlivými částmi a v nich pak nachází Vanhoye rovněž chiastickou strukturu.³⁷

Otázce struktury listu Židům se léta věnovala řada teologů (*The Vaganay-Vanhoye School*) a byla napsána řada knih. Zajímavý podnět přinesl v roce 1991 ve své dizertační práci G. H. Guthrie, který našel a doložil devět způsobů (technik), kterými jsou jednotlivé části listu Židům vzájemně svázány a propojeny.³⁸ Tyto a další analýzy představují velmi výrazné pokusy o porozumění struktury listu Židům. K většinové shodě však stále nedošlo. W. L. Lane hovoří o tom, že struktura listu Židům je jedinečně komplexní a eluzivní,³⁹ a známý novozákonník D. A. Aune prohlásil, že „struktura listu Židům zůstává stále nevyřešeným problémem“⁴⁰.

Tento komentář nechce arbitrárně rozhodovat mezi různými návrhy struktury listu Židům, které jsou dnes badatelům k dispozici. Domníváme se totiž, že myšlenka předchází formu a že směrodatný je především obsah jednotlivých oddílů. Na následujících stranách budeme nicméně jasně rozlišovat části naučné a napomínající a z obsahu listu se pokusíme odvodit alespoň základní strukturu listu. Je zřejmé, že mezi jednotlivými hlavními body navržené struktury opravdu existují určité „spojovací texty“, které fungují tak, že v závěru předchozího bodu je vždy zmíněna myšlenka nebo stěžejní slovo, o kterém se bude v dalším bodě jednat, anebo přímo v jedné větě se jedno téma uzavírá a další otvírá, čímž se obě části překrývají. Napomenutí jsou většinou vyvozena z předchozího naučení a často začínají slůvkem „tedy“, „tudíž“ (ř. *ún*) či „proto“ (ř. *toigarún*) a také oslovením v 1. nebo 2. osobě množného čísla. Ve světle Guthrieho studie je ovšem zřejmé, že by se možných propojení mezi jednotlivými částmi listu dalo nalézt mnohem více.

Navržená struktura listu Židům

Úvod: Christologický hymnus (1,1–4)

I. Jedinečné postavení Syna (1,5–2,18)

1. „Syn Boží“ – Pán nade vším (1,5–2,4)
2. „Syn člověka“ – jeden z nás (2,5–2,18)

II. Ježíš – náš velekněz (3,1–7,28)

1. Ježíš – věrný velekněz (3,1–4,13)
2. Ježíš – milosrdný velekněz (4,14–7,28)

III. Ježíš – služebník pravé svatyně (8,1–10,39)

36 GYLLENBERG, Rafael. „Die Komposition des Hebräerbriefs“. *Svensk Exegetisk Årsbok*. 1957–1958, (22–23), s. 137–147.

37 VANHOYE, Albert. *La structure littéraire de l'Épître aux Hébreux*. Paris: Desclée de Brouwer, 1963; *Homilie für haltbedürftige Christen: Struktur und Botschaft des Hebräerbriefes*. Regensburg: F. Pustet, 1981.

38 GUTHRIE, George H. *The Structure of Hebrews: A Text-Linguistic Analysis*. Leiden: E. J. Brill, 1994.

39 LANE, William L. *Hebrews 1–8*. s. lxxxv.

40 AUNE, David E. *The New Testament in its Literary Environment*. Cambridge: James Clarke & Co, 1987, s. 213.

1. Svatyně a služby (8,1–9,28)
 2. Dokonalá oběť Kristova (10,1–20)
- Napomenutí (10,21–39)*

IV. Pozvání na cestu víry (11,1–13,21)

1. Víra předků (11)
2. Pozvání k vytrvalosti (12,1–13)
3. Pozvání k věrnosti (12,14–29)
4. Pozvání k praktickému životu víry (13,1–19)

Závěr listu: Požehnání a pozdravy (13,20–25)

7. LIST ŽIDŮM Z HLEDISKA NARATIVNÍ ANALÝZY

Obsah a poselství listu Židům nejlépe vyniknou, když se na ně podíváme z hlediska narativní analýzy.⁴¹ O co jde? Narativní analýza (naratologie) je jedním z typů literární kritiky, který se v textu zaměřuje na příběh. Příběhem se rozumí vyprávění událostí jdoucích za sebou v určitém sledu. Příběh má obvykle tři hlavní komponenty:

1. *Událost*. Něco se stalo, seběhlo, odehrálo. Proto je třeba vnímat uspořádaný sled a konkrétní řetězení jednotlivých událostí do smysluplného celku. Bez události není příběhu. Události mohou být různým způsobem zřetězeny (tzv. dějová osnova) a vyprávěny z úhlu pohledu vypravěče. Tyto propojené události obvykle mají:
 - *úvod (prolog)*, který přináší základní informace o situaci a postavách;
 - *zápletku*, která nás uvádí do problému;
 - *krizi*, v níž zápleтка vrcholí;
 - *rozuzlení zápletky*, tedy řešení, kdy jsou potíže překonány náhlým obratem situace;
 - *závěr (epilog)*, který podává celkové shrnutí, hodnocení, poučení nebo nabízí další pokračování.

I Bible je knihou mnoha příběhů, ale současně jedním velkým příběhem o Božím plánu spásy. Podobně je to s listem Židům. I když není příběhem ve stejném smyslu, jako jsou evangelia nebo Skutky apoštolů, obsahuje množství příběhů z dějin Izraele, které autor užívá jako argumenty pro své kázání. Navíc sám list můžeme chápat jako velký příběh o dějinách spásy a sporu mezi dobrem a zlem.

2. *Postavy*. Události se vesměs přihodily někomu. Obvykle jsou to lidé, ale v určitých případech to mohou být i zvířata nebo nadpřirozené bytosti.

.....

41 Jako základní východisko a inspirace pro tuto kapitolu o narativní analýze listu Židům posloužila kniha SCHENCK, Kenneth. *Understanding the Book of Hebrews: The Story Behind the Sermon*. Louisville, KY: Westminster John Knox, 2003. K tématu narativní analýzy viz také díla českých autorů: VOKOUN, Jaroslav. *Číst Bibli zase jako Bibli: Úvod do teologické interpretace Písma*. Praha: Česká biblická společnost, 2011, s. 41–44; HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*. Praha: Návrat domů, 2013, s. 11–14.

3. *Okolnosti*. Jednotlivé události příběhu se odehrály v nějakém prostředí, tedy v určitém čase a na nějakém místě.

Příběh a základní zápletka

Prolog

Příběh listu Židům začíná situací, kdy lidstvo je již pod mocí ďábla (Žd 2,14). Bůh zamýšlel, aby lidé vládli nad stvořením ve „*cti a slávě*“ (Žd 2,7), ale místo toho se stala jejich trvalým osudem smrt. List Židům výslovně nepopisuje okolnosti, za kterých tato situace vznikla; je ale jasné, že hlavní překážkou k dosažení přáníhodného stavu je hřích. Dokud bude hřích trvat, budou lidé umírat a nezdaří se jim dosáhnout slávy, kterou Bůh pro ně zamýšlel. Tento problém trápil lidstvo od nejrannějších dob, dokonce už „*od založení světa*“ (Žd 9,26), ačkoli to byl Bůh, který stvořil nebesa a zemi (Žd 3,4) skrze svého Syna (Žd 1,2.10).

Zápletka – první dějství

Základním prostředím je pozemský, stvořený svět. Lidé zde žijí svůj život podrobeni strachu ze smrti (Žd 2,15). Z jejich strany není reálné dosáhnout smíření za své hříchy. Bůh ale ustanovil smlouvu, která ukazuje na možné řešení (Žd 2,2).

Tzv. „první smlouva“ ustanovila opakované obětování zvířat v pozemské svatyni (Žd 10,1). Bylo to Boží slovo k onomu věku zprostředkované anděly (Žd 2,2) skrze Mojžíše (Žd 3,5; 8,5) Božím lidu (Žd 1,1), ale nikdy to nebylo zamýšleno jako trvalé řešení lidského problému. Byl to spíše stínový příklad toho, co Bůh plánoval učinit skrze Krista. Množství kněží přinášelo nesčetné oběti; žádná z nich ale nebyla schopna očistit svědomí od hříchu (Žd 10,2). Jednou v roce vcházel velekněz skrze oponu pozemské svatyně do nejsvětější svatyně s krví, což znázorňuje, že cesta skutečného smíření nebyla možná, dokud první věk nepominul (Žd 9,8).

Ti, kdo slyšeli Boží slovo v tomto prvním věku, odpovídali na ně v zásadě dvěma způsoby: někteří přijali toto slovo s pevnou vírou, druzí neuvěřili Božím zaslíbením. Abraham je uveden jako příklad toho, kdo odpověděl na Boží slovo naprostou vírou v to, co neviděl (Žd 11,8–10). U něj také vidíme, že Bůh plní svá zaslíbení (Žd 6,15). V 11. kapitole listu Židům se pak uvádí mnoho příkladů těch, kteří projevíli podobnou víru jako Ábel, Henoch, Noe, Sára aj. Tito hrdinové víry věřili v Boží zaslíbení, i když zemřeli dříve, než se uskutečnilo.

Na druhé straně tzv. pouštní generace Izraelců slouží jako zásadní příklad neposlušnosti a nedůvěry v Boží slovo. Ačkoli opustili Egypt se zaslíbením, že vejdou do Božího odpočinku (Žd 4,1.2), jejich nedostatek víry vyústil ve smrt (Žd 3,17). Dalším zarážejícím příkladem nevěry je pak Ezau. Poté, co přišel o své postavení „prvorozeného“, nebyl schopen znovu získat původní požehnání, a ačkoli hledal se slzami, nenalezl místo k pokání (Žd 12,16.17).

První dějství příběhu končí příchodem Ježíše na zem, jeho pozemským životem a vrcholným okamžikem jeho smrti. Jeho lidské tělo a krev způsobily, že se stal obětí smrti a satana. Tím jej ale Ježíš zbavil moci (Žd 2,14). Tělo mu bylo dáno, aby je za nás obětoval (Žd 10,10) a tak nahradil starou smlouvu novou (Žd 10,5–9). Ve dnech svého pozemského života demonstroval bezhříšnou poslušnost vůči první smlouvě (Žd 4,15; 5,7–9). V návaznosti na patriarchy starověku stal se Ježíš vrcholným příkladem pozemské věrnosti (Žd 12,2). Modlil se s „*bolestným voláním a slzami*“ k tomu, kdo ho mohl zachránit před smrtí (Žd 5,7). Byl dokonce nakrátko postaven níže než andělé, aby mohl zakusit smrt za lidstvo (Žd 2,9).

Ježíšova smrt tak přinesla vrcholný závěr prvního jednání. List Židům rozumí této smrti metaforicky jako oběti, rozhodujícímu a finálnímu smíření za hříchy (Žd 10,14). Z tohoto pohledu pak vidí list Židům Ježíšovo vstoupení do nebe po vzkříšení jako vstup velekněze do pravého nebeského stánku (Žd 8,1.2). Boží řešení problému lidstva tak mohlo být realizováno.

Řešení – druhé dějství

Obraz druhého dějství začíná oslavou vzkríšeného a vyvýšeného Krista, který se posadil po Boží pravici na jeho trůn (Žd 1,3). Nyní je možné spasení. Andělé jej oslavují, když jej Bůh uvádí do nebeského světa (Žd 1,6) a korunuje jej jako královského Syna (Žd 1,8) a Krále přicházejícího světa (Žd 2,5). Kristus se posadil po Boží pravici a čeká, až mu budou podrobeni nepřátelé (Žd 10,13). Poté se podruhé vrátí na Zem, aby vykonal soud (Žd 9,26) a spasil ty, kdo ho očekávají (Žd 9,28). V době, která zatím zbývá, slouží jako nebeský velekněz a Přímluvce za viny všech, kteří k němu s vírou přicházejí (Žd 7,25).

Tak jako v prvním věku, jsou tu i nyní dvě základní odpovědi na Boží slovo – je možné odpovédět vírou, nebo nevěrou. Očití svědkové slova Kristova (Žd 2,3), stejně jako i dřívější vedoucí komunity (Žd 13,7), jsou pozitivními příklady vytrvalosti víry až do konce.

Příjemci listu Židům jsou také částí příběhu. Jsou postavami v druhé části dramatu, v čase, kdy spasení je umožněno těm, kdo odpovídají vírou. Autor listu Židům vede své posluchače do situace rozhodnutí, podobnému tomu, jakému čelila již pokolení na poušti. I příjemci listu Židům opustili „duchovní Egypt“, měli účast na Duchu svatém (Žd 6,4) a jsou Božími dětmi (Žd 12,7). Autor je přesvědčen, že udělají správné rozhodnutí (Žd 6,9).

Pisatel ví, jak současné drama skončí. Kristovo vítězství uvedlo v pohyb sekvenci událostí, které vyvrcholí jeho příchodem k soudu. Spravedliví budou zachráněni (Žd 12,23; 10,14) a Boží oheň obnoví stvořený svět. Bůh zatřese nebem i zemí a zůstane jen to, co je neotřesitelné (Žd 12,26–29). Ti, kteří odpoví nevěrou (v Boží slovo), upadnou v hrůze do rukou živého Boha (Žd 10,31; 4,13), ale kdo odpoví vírou, dosáhne konečně nebeské vlasti (Žd 11,14), nebeského Jeruzaléma (Žd 12,22). Tyto události přivedou Kristovo spásné dílo ke konci a poskytnou nový začátek pro Boží lid.

Epilog

Tak jako o událostech na začátku zápletky, dává nám list Židům málo informací o věčnosti, která bude následovat. Víme, že Kristus bude vládnout jako Král v přicházejícím věku (Žd 2,5). Bude ustanoveno nepohyblivé království (Žd 12,28) a pravý odpočinek pro Boží lid (Žd 4,11). List Židům nevede svůj příběh za tento bod; přece však naznačuje, že takové království je hodno toho, aby křesťan projevil nutnou vytrvalost a tak dosáhl cíle.

Postavy příběhu

Postavy v příběhu jsou ty, které participují na věcech, jež se staly. Nejdůležitější postavy jsou ty, které uvádějí příběh do pohybu a ovlivňují jej. Každý příběh má obvykle nějaký cíl. Některé postavy pomáhají, aby se příběh posunoval dopředu a dosáhl tohoto cíle, jiné naopak staví do cesty překážky. Také mohou být postavy pasivní, které příběh příliš neovlivňují nebo jsou účastny jen krátkého úseku příběhu.

Bůh

Bůh je jednoznačně nejdůležitější postavou příběhu listu Židům. Stojí na jeho počátku i konci. On je ten, „pro něhož je vše a skrze něhož je vše“ (Žd 2,10). Není pouze Stvořitelem (Žd 11,3), ale i tím, kdo příběh uvedl do pohybu svým slovem (Žd 1,1,2). Jako soudce všech přivede příběh k závěru, když otřese stvořeným světem (Žd 12,23,27). V dřívějším věku mluvil skrze proroky (Žd 1,1), vydal slovo zákona skrze anděly (Žd 2,2), v posledním čase promluvil ve svém Synu (Žd 1,2). Ustanovuje Krista jako svého spoluvládce (Žd 1,6,13) i jako nejvyššího kněze (Žd 5,6).

Mluví staré smlouvy

Jako Boží mluvčí zprostředkující poselství staré smlouvy jsou v listu zmiňováni proroci a andělé (Žd 1,1; 2,2). Z proroků je zde nejvýznamnější Mojžíš. Vedle jeho věrného charakteru (Žd 11,24–29) jej list Židům zmiňuje i jako významného svědka, který dosvědčoval Krista (Žd 3,5). Proroci jsou dále zmíněni jako ti, kteří „*vírou dobývali království a uskutečňovali Boží spravedlnost*“ (Žd 11,33).

Andělé jsou představeni jako Boží služebníci, kteří bývají vysíláni „*k službě těm, kdo mají dojít spasení*“ (Žd 1,14; srov. Ž 103,20). Jedním z jejich činů bylo předání zákona (Žd 2,2; srov. Ž 68,18; Sk 7,38; Ga 3,19). Ježíš byl nakrátko postaven níže než andělé (Žd 2,9), když však dokonal očištění od hříchů a usedl po pravici Božího majestátu, stal se vznešenějším než oni (3–4).

Pozemští kněží

Pozemští kněží (včetně velekněží) sloužili v pozemské svatyni či chrámu, které byly jen náznakem a stínem svatyně nebeské (Žd 8,5). Bůh nikdy nezamýšlel, aby služba pozemských kněží a velekněží definitivně odstranila hříchy lidu; její význam byl v tom, že ukazovala na Krista (Žd 8,6; 9,9). Všechna nařízení zákona o obětech odkazovala na jedinou obět Kristovu. Jejich cena pro list Židům vyvstane při porovnání s kněžstvím Kristovým. Zatímco pozemští kněží umírali a museli být vystřídáni, Ježíšův kněžský úřad trvá navěky (Žd 7,23,24). Pozemští kněží museli obětovat nejprve za sebe a za své hříchy, avšak Ježíš jako velekněz to nepotřeboval, neboť byl „*svatý, nevinný, neposkvrněný*“ (Žd 7,26,27). Služba pozemských kněží byla dobrá pro obmytí těla, avšak Ježíš očišťuje svědomí těch, kdo k němu přistupují (Žd 9,9,10).

Věrní z období staré smlouvy

Autor listu Židům uvádí řadu starozákonních postav jako příklady vytrvalosti ve víře. Jednou z nejdůležitějších je Abraham. Slyšel slovo Boží a přijal je vírou. Vydal se na cestu do země, kterou měl dostat za úděl, ačkoli nevěděl, kam jde (Žd 11,8). Věřil, i když se nedožil splnění zaslíbení (Žd 11,13). Spolu s ním je jmenována i jeho žena Sára (Žd 11,11), jeho potomci Izák a Jákob (Žd 11,9) a dále celá řada postav, počínaje Ábelem a konče nejmenovanými „*jinými*“ (Žd 11,35–38). Ti všichni osvědčili svou víru, i když se nedočkali toho, co bylo zaslíbeno (Žd 11,39).

Ti, kteří selhali ve víře

Zatímco Abraham je důležitým příkladem víry v to, co nevidíme, generace na poušti je výrazným příkladem nedůvěry v Boží slovo (Žd 3,7–9). Podobně jako Abraham započali svou cestu do zaslíbené země, ale na rozdíl od něj selhali, když měli projevit svou víru. Představují ty, kteří nevytrvají ve víře až do konce (Žd 3,17).

Dalším smutným příkladem je Ezau. Narodil se jako prvorozený, ale „*prodal prvorozenství za jediný pokrm*“ (Žd 12,16). Nedostal už příležitost k nápravě, i když toho s pláčem hledal (Žd 12,17).

Kristus

Kristus je jednoznačně hlavní hrdina celého příběhu. Na základě Boží iniciativy způsobil rozhodující obrat v zápletky. Byl věrný ve dnech svého vtělení (Žd 2,17), stal se nejvyšším knězem podle řádu Melchisedecheva a přinesl smíření za hříchy lidu. Bůh jej usadil na trůn jako svého královského Syna. Až budou všichni nepřátelé položeni pod jeho nohy (Žd 1,13), přijde podruhé, aby spasil všechny ty, kteří se stali dokonalí skrze jeho obět (Žd 10,14).

Pozemský Ježíš byl největším příkladem toho, jak odpovědět na Boží slovo vírou. Celý svůj život žil bez hříchu, ačkoli byl pokoušen jako každý člověk (Žd 1,18; 4,15). I když byl Boží Syn, naučil se poslušnosti z utrpení, jímž prošel (Žd 5,8). Modlil se k tomu, který ho mohl zachránit před smrtí, a Bůh ho pro jeho pokoru slyšel (Žd 5,7). Ježíš je tak vrcholným svědkem věrnosti,

modelovým příkladem všech, kteří navzdory lidské pohaně upírali svou mysl k budoucí odplatě (Žd 11,26; 12,2).

V době mezi jeho „povýšením na Boží pravici“ (Žd 1,13) a jeho druhým příchodem (Žd 9,28) slouží jako velekněz v nebeské svatyni (Žd 8,1.2) a přimlouvá se za ty, kteří vírou skrze něho přistupují k Bohu (Žd 7,25).

Věrní z období nové smlouvy

Pisatel listu Židům také zmiňuje ty, kteří mohou být příkladem věrnosti i v čase nové smlouvy. Vzpomíná na vůdce, kteří dříve posluchače vedli a kázali jim Slovo Boží. Vybízí, aby je následovali ve víře (Žd 13,7). Jako příklad víry uvádí autor i samotné posluchače v době, kdy uvěřili. Snášeli těžkosti, utrpení, urážky i ztrátu majetku, protože věděli, že mají připraveno bohatství lepší a trvalejší. V tomto postoji víry mají i nyní vytrvat (Žd 10,32–34).

Okolnosti příběhu

Okolnostmi příběhu jsou místo a čas, kde a kdy se děj odehrává.

Místo

List Židům rozlišuje dvě základní oblasti, kde se věci dějí. První oblastí je stvořený svět a nebe (viz Gn 1,1; Žd 12,26) a tou druhou jsou nebesa, kde je Boží trůn. Vztah mezi nebeskou říší a pozemským světem spočívá v kontrastu a dává věcem jejich důležitost. Tak např. hora Sínaj (Žd 12,18) a stánek na poušti (Žd 9,1) tvoří pozemské okolnosti příběhu, zatímco nebeská svatyně patří do oblasti nebeské (Žd 8,1). Právě lokalizace (buď v nebi, nebo na zemi) dává věcem jejich význam. Pozemská svatyně nemůže přinést pravé smíření a nemůže se srovnávat s větším a dokonalejším nebeským stánkem, který nepatří k tomuto světu a není udělán lidskýma rukama (Žd 8,1–2.5; 9,1.11). Nebeský Jeruzalém je nadřazen pozemskému Siónu (12, 22). Kristova nebeská říše bude trvat navěky, zatímco stvořená nebesa a země „*zvetšeji jako oděv*“ (Žd 1,11).

Čas

Jestliže zápletko se odehrává ve dvou různých prostorových prostředích, list Židům také líčí dvě základní časové kategorie v příběhu: *dřívější věk* otců a *nový věk* Kristovy inaugurace (Žd 1,1.2). Tyto dvě periody dějin spásy – dřívější dny a tento poslední čas – korespondují s prvním a druhým dějstvím v příběhu. Ale také korespondují se dvěma stánky, o kterých už byla zmínka. Základní okolnost staré smlouvy se týkala pozemské sféry, zatímco nebeská sféra odpovídá nové smlouvě.

Přece však se tyto dvě prostorové sféry v příběhu překrývají. Boží lid je stále na zemi, i když má nebeské spasení zajištěné. Zatímco Kristovo nastoupení na trůn znamená rozhodující začátek nového věku, pozemská říše pokračuje ve své existenci, i když je blízko zániku (Žd 8,13).

Vztah mezi dvěma věky je současně vztahem mezi zaslíbením a naplněním. Ti, kteří byli věrní v kontextu staré smlouvy, jsou současně ti, kteří očekávali něco v budoucnosti. „*Víra je podstata věcí, v něž doufáme*“ (Žd 11,1; ČSP), říká autor dříve, než uvádí dlouhý seznam „*reků víry*“ z doby první smlouvy (Žd 11,32). Všichni tito zemřeli ve víře a nedočkali se splnění zaslíbení, „*jen zdálky je zahlédli a pozdravili, vyznávající, že jsou zde na zemi jen cizinci a přistěhovalci*“ (Žd 11,13).

List Židům silně zdůrazňuje, že Bůh nikdy nezamýšlel, aby služba v pozemské svatyni byla definitivní cestou ke spasení. Byl to spíše stínový příklad smíření, které dává Kristus (8,5). Žd 10,4 poznamenává, že „*krv' býků a kozlů*“ není s to hříchy odstranit.

I když v Kristu bylo uskutečněno smíření, stvořený svět zůstává a Boží lid stále čeká na spasení. Tato situace dává povstat dvěma časovým sférám i ve věku nové smlouvy. Je tu přítomný

čas, během kterého pozemská a nebeská říše, byť ve vzájemném napětí, existují společně. List Židům také anticipuje přicházející soud, který povede k odstranění hříšného světa (Žd 12,27). Toto časové schéma je vyjádřeno i v jednom ze stěžejních textů listu Židům: „*Ježíš Kristus je tentýž včera i dnes i na věky*“ (Žd 13,8). Slovo „*včera*“ nám evokuje dobu „otců“, kdy Bůh mluvil skrze proroky (Žd 1,1). „*Dnes*“ je čas mezi Kristovou rozhodující obětí a jeho druhým příchodem. Autor listu Židům zdůrazňuje, že dokud trvá ono „*dnes*“, nemáme zatvrzovat svá srdce (Žd 3,7.13).